

Spis treści

Wstęp 5

1 Wielkie odkrycia geograficzne 9

Kształt świata ■ Odkrywanie oceanu ■ Półwysep Iberyjski u schyłku XV w. ■ Wyprawy morskie Portugalczyków ■ Odkrycia hiszpańskie ■ Podróż dookoła świata Ferdynanda Magellana ■ Wyprawy angielskie i francuskie

Pytania, zadania, problemy

Tekst źródłowy Amerigo Vespucci o trudach żeglugi po Atlantyku 20

Warto przeczytać

2 Europa i świat w XV–XIX w. 22

Aztekowie i Inkowie (Aztekowie — Inkowie) ■ Podbój (Wyprawa Cortésa — Podbój imperium Inków) ■ Konsekwencje podboju ■ Basen Oceanu Indyjskiego ■ Chiny ■ Japonia

Pytania, zadania, problemy

Tekst źródłowy Ludność Meksyku w latach 1532–1608 33

Warto przeczytać

3 U źródeł dominacji europejskiej 34

Między europocentryzmem a relatywizmem ■ Ameryka: rozwój zależny kolonii i katastrofa metropolii ■ Afryka: nie tylko niewolnicy ■ Chiny: zgubne skutki ksenofobii ■ Indie: skorumpowane państwo ograbia poddanych ■ Dlaczego Europa? Ludzie i moda

Pytania, zadania, problemy

Tekst źródłowy Adam Smith, *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów* (ks. I, rozdz. 8) 44

Warto przeczytać

4 Gospodarka Europy w XVI i XVII w. Dualizm w rozwoju gospodarczym 46

Gospodarka pieniężna ■ Dualizm w rozwoju gospodarczym Europy ■ Rewolucja cen ■ Centra gospodarcze kontynentu (Północ i południe — Antwerpia — Amsterdam — Strefa bałtycka) ■ Gospodarka Rzeczypospolitej (Handel zbożowy — Gdańsk — Folwark szlachecki — Pańszczyzna i poddaństwo chłopów — Gospodarka folwarczna)

Pytania, zadania, problemy

Tekst źródłowy Anzelm Gostomski, *Gospodarstwo* (fragment) 55

Warto przeczytać

5 Czego uczy historia gospodarcza? 57

Więcej i taniej – raz jeszcze o Holendrach ■ Kryzys Włoch w XVII w. Szwecja ■ Zmierzch Holandii w XVIII w. (Polityka merkantylizmu — Konflikty z Anglią i Francją — Upadek przemysłu w Holandii)

Pytania, zadania, problemy

Tekst źródłowy Adam Smith, *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów* (ks. I, rozdz. 1) 64

Warto przeczytać

■ Kalendarium (rozdziały 1–5) 65

6 Renesans europejski 67

Dlaczego Włochy? Dlaczego Florencja? ■ Humanizm ■ Renesansowe szkolnictwo, czyli odkrycie młodości ■ Renesans za Alpami ■ Sztuki piękne w epoce renesansu (Nowy styl w architekturze — Rzeźba i malarstwo) ■ Schyłek renesansu. Manierizm ■ Nauka w epoce renesansu (Przewrót kopernikański — Astrologia i alchemia – inne oblicze renesansu)

Pytania, zadania, problemy

Tekst źródłowy Leonardo da Vinci, *Traktat o malarstwie* (fragment) 80

Warto przeczytać

7 Reformacja, kontrreformacja i wojny religijne w Europie 84

Religijność późnego średniowiecza. Przyczyny reformacji ■ Marcin Luter ■ Wojny religijne w Rzeszy ■ Jan Kalwin ■ Wojny religijne we Francji ■ Rozpowszechnianie się reformacji w Europie (Powstanie Kościoła anglikańskiego) ■ Kontrreformacja (Inkwizycja i indeks ksiąg zakazanych — Sobór trydencki i reforma katolicka — Jezuici) ■ Rewolucja w komunikacji społecznej (Gutenberg i wynalazek druku — Znaczenie druku dla rozpowszechnienia się reformacji)

Pytania, zadania, problemy

Teksty źródłowe Marcin Luter, *Do chrześcijańskiej szlachty niemieckiej* (fragment); Augsburgskie wyznanie wiary (art. 15, 16, 21, 28) 95

Warto przeczytać

8 Reformacja i kontrreformacja w Rzeczypospolitej 98

Główne kierunki reformacji w Polsce (Luteranizm — Kalwinizm — Bracia polscy — Bracia czescy) ■ Kościół narodowy ■ Konfederacja warszawska ■ Kontrreformacja ■ Prawosławie ■ Losy polskiej tolerancji

Pytania, zadania, problemy

Teksty źródłowe Pokój augsburski, Edykt nantejski, Konfederacja warszawska (fragmenty); Krzysztof Arciszewski o konfliktach religijnych 108

Warto przeczytać

■ Kalendarium (rozdziały 6–8) 111

9 Rzeczpospolita złotego i srebrnego wieku – społeczeństwo i państwo 113

Terytorium (Unia lubelska — Nabytki terytorialne w XVI–XVII w. — Podziały administracyjne) ■ Ludność ■ Społeczeństwo stanowe (Szlachta — Mieszczanie — Chłopi) ■ Mniejszości etniczno-stanowe (Żydzi — Ormianie — Szkoci — Niemcy) ■ Gente Ruthenus, natione Polonus

Pytania, zadania, problemy

Tekst źródłowy Walerian Nekanda Trepka, *Liber chamorum* 125 (fragment)

Warto przeczytać

10 Sąsiedzi Rzeczypospolitej w XVI w. 127

Habsburgowie (Polityka dynastyczna Maksymiliana I — Imperium Karola V — Europa Zachodnia w cieniu Hiszpanii) ■ Od Prus Krzyżackich do Książęcych ■ Wielkie Księstwo Moskiewskie (Wojny z Litwą — Ekspansja na wschód — Polityka wewnętrzna Iwana Groźnego) ■ Dania i Szwecja ■ Wojna o Bałtyk (I wojna północna — Wojna z Moskwą za Stefana Batorego) ■ Unia polsko-szwedzka

Pytania, zadania, problemy

Tekst źródłowy Giles Fletcher, *O Rosji* (fragment) 137

Warto przeczytać

11 Europa Zachodnia w cieniu Hiszpanii	139
Konflikt francusko-hiszpański (Wojny włoskie — Pokój w Cateau-Cambrésis) ■ Hiszpania Filipa II (Organizacja władzy w imperium — Inkwizycja hiszpańska) ■ Turcja (Wojny z Persją i Habsburgami — Państwo i armia — Jasyr — Kres ekspansji w Europie) ■ Niebezpieczeństwo tureckie ■ Rewolucja niderlandzka ■ Konflikt hiszpańsko-angielski	
Pytania, zadania, problemy	
Tekst źródłowy System rządów Filipa II w oczach dworzan	148
Warto przeczytać	
12 Walka o przewagę w Europie Zachodniej w XVII w.	150
Kryzys w Rzeszy (Sytuacja po pokoju augsburskim — Paraliż instytucji Rzeszy — Konflikty w krajach dziedzicznych Habsburgów) ■ Wojna trzydziestoletnia (Czeski okres wojny — Niemiecki okres wojny — Duński okres wojny — Szwedzki okres wojny — Francuski okres wojny — Pokój westfalski) ■ Europa w cieniu Francji (Wojny w Niderlandach — Wojny w Rzeszy — Wojna o sukcesję hiszpańską)	
Pytania, zadania, problemy	
Teksty źródłowe Maksymilian I o bitwie pod Białą Górą; Johan Salvius o złupieniu Magdeburga przez wojska cesarskie w 1631 r.	159
Warto przeczytać	
13 Rzeczpospolita w Europie XVII w.	161
Wojny z Rosją w pierwszej połowie XVII w. (Wielka Smuta — Rozejm w Dywilinie — Wojna smoleńska i pokój w Polanowie) ■ Wojna ze Szwecją o Inflanty ■ Rokosz Zebrzydowskiego ■ Stosunki z Turcją w XVI i na początku XVII w. ■ Wojny ze Szwecją w latach 20. i 30. XVII w. (Reformy wojskowe Gustawa Adolfa — Utrata Inflant — Wojna o ujście Wisły) ■ Problem kozacki. Powstanie Chmielnickiego (Kozaczyzna — Powstanie rejestru i pierwsze bunty kozackie — Plany wojny tureckiej — Powstanie Chmielnickiego — Ugoda perejasławska) ■ II wojna północna, czyli potop szwedzki ■ Wojna z Rosją o Ukrainę (Rokosz Lubomirskiego — Rozejm andruszowski) ■ Pod buławą i berłem Jana Sobieskiego (Nowa wojna z Turcją — Traktat jaworowski z Francją — Odsiecz wiedeńska i wojna Ligi Świętej z Turcją)	
Pytania, zadania, problemy	
Teksty źródłowe Krzysztof Radziwiłł o wojnie ze Szwedami w Inflantach; Testament polityczny Fryderyka Wilhelma Hohenzollerna (fragment)	180
Warto przeczytać	
■ Kalendarium (rozdziały 9–13)	183
14 Od państwa renesansowego do absolutyzmu	186
U schyłku średniowiecza (Zmierzch uniwersalizmu — Powstanie monarchii stanowych) ■ Myśl polityczna renesansu (Nurt monarchiczny — Nurt antymonarchiczny) ■ Rewolucja militarna (Artyleria i fortyfikacje bastionowe — Nowa technika oblężnicza — Pikinierzy — Muszkietery — Artyleria polowa — Początki stałych armii i standaryzacja broni) ■ Powstanie państwa podatkowego ■ Absolutyzm (Armia i administracja — Dwór — Prawa fundamentalne monarchii) ■ Alternatywne modele ustrojowe	
Pytania, zadania, problemy	
Tekst źródłowy Duński Prawo Królewskie (fragment)	193
Warto przeczytać	
15 Europa XVII w. – nie tylko absolutyzm	195
Francja kardynałów i Ludwika XIV (Sprzedaż urzędów za Henryka IV Burbona — Polityka kardynała Richelieu — Regencja Anny Austriaczki i kardynała Mazarina — Panowanie Ludwika XIV) ■ Absolutyzm militarny Brandenburgii i Prus (Fryderyk Wilhelm, czyli Wielki Elektor — Powstanie Królestwa Prus) ■ Anglia w XVI i XVII w. – ku monarchii parlamentarnej (Panowanie Tudorów — Unia personalna ze Szkocją — Rewolucja angielska — Od restauracji Stuartów do chwalebnej rewolucji)	
Pytania, zadania, problemy	
Teksty źródłowe Jakub Bossuet o władzy absolutnej; Jakub Bossuet o Oliverze Cromwellu; Oliver Cromwell o rewolucji angielskiej	202
Warto przeczytać	
16 Ustrój Rzeczypospolitej szlacheckiej	204
Rzeczpospolita u progu XVI w. (Powstanie sejmku dwuizbowego — Konstytucja nihil novi) ■ Ruch egzekucyjny (Egzekucja dóbr — Egzekucja praw) ■ Ku wolnej elekcji (Pierwsze bezkrólewie — Elekcja 1573 r.) ■ Sejm (Trzy sejmujące stany — Porządek obrad — Liberum veto) ■ Urzędy centralne i lokalne (Król — Ministrowie, wojewodowie i kasztelanowie — Klientela — Urzędnicy ziemscy) ■ Ludzie, ludziska, diabły – kultura prawna Rzeczypospolitej (Sądownictwo szlacheckie — Sądy miejskie — Sądy dominialne)	
Pytania, zadania, problemy	
Tekst źródłowy Artykuły henrykowskie (fragment)	216
Warto przeczytać	
■ Kalendarium (rozdziały 14–16)	218
17 Rewolucja naukowa i kultura epoki baroku w Europie	220
Nowe zadania nauki (Francis Bacon — Odkrycia i wynalazki XVII w.) ■ Matematyczny opis świata (Kartezjusz i początki nowożytnego racjonalizmu — Newton i wyodrębnienie się nauk przyrodniczych) ■ Sztuki piękne w epoce baroku (Barok katolicki — Barok dworski — Barok mieszczański-protestancki)	
Pytania, zadania, problemy	
Tekst źródłowy Podróżnicy angielscy o Holandii i Holendrach	228
Warto przeczytać	
18 Kultura Rzeczypospolitej w epoce odrodzenia i baroku	230
Mozaika kulturowa Rzeczypospolitej (Stany, narody, mniejszości — Sarmatyzm) ■ Architektura XVI i XVII w. (Przebudowa Wawelu — Od gotyku do renesansu — Zamość – miasto idealne — W stronę manieryzmu — Barok — Budownictwo chłopskie) ■ Kultura materialna (Wyposażenie wnętrz — Ubior) ■ Szkolnictwo (Kształcenie podstawowe — Szkoły średnie — Uczelnie wyższe) ■ Słowo drukowane (Piśmiennictwo religijne i polityczne — Literatura piękna renesansu i baroku — Historiografia — Pamiętnikarstwo)	
Pytania, zadania, problemy	
Tekst źródłowy Inwentarze ruchomości Stanisława Grabskiego i Chrystiana Kierskiego	245
Warto przeczytać	
Indeks rzeczowy	247
Indeks osób	